

ZDENĚK MASOPUST IN MEMORIAM

Petr Kišš

Odkaz výrazné osobnosti Zdeňka Masopusta v české právní vědě a teorii je značný, byť on sám nestojí (a ani o to nestál, pokud je mi známo) v popředí ostatních významných postav. To bylo dáno jeho základní a příjemnou lidskou vlastností – skromností doplněnou hlubšími úvahami a vtipem a hlavně střízlivostí myšlení a úsporným vyjadřováním, což jsem vždy obdivoval oproti leckdy mnohomluvným až rozvláčným slohům právní vědy, které dnes potkáváme v nejedné odborné práci a vědeckých promluvách.

Zdeněk Masopust uměl vždy vystihnout jádro problému, uchopit je, pojmenovat a analyzovat. Pomalou a důraznou mluvou vždy formuloval neotřesitelné závěry podložené kvalitní argumentací. Rád jsem četl jeho oponentní posudky na diplomové či bakalářské práce, kdy to zásadní řekl výstižně hned na začátku. Nezapomenutelnou je první věta jednoho takového posudku: „To hlavní řeknu rovnou a zcela nepokrytě: napsat kvalitní diplomovou práci se autorce nepodařilo.“

Nejen pro mne proto bylo vždy potěšením s ním hovořit a uvažovat nad různými vážnými i nevážnými tématy. Svým jemným a velmi inteligentním humorem navíc dokázal nejen odlehčit konverzaci či debatu, ale také tím mnohdy problém zjednodušil, či dokonce vyřešil, s elegancí sobě vlastní.

Význam jeho práce, jak jej alespoň chápu já, je v tom, že měl možnost důkladně poznat oba velké právní systémy, totiž právo

kontinentální a angloamerické, zvláště pak americkou právní kulturu, které se věnoval i ve své překladatelské činnosti. Z tohoto nadhledu pak mohl snadno hodnotit, co mají společné a v čem jsou různé. Myslím tedy, že své zkušenosti a znalosti z USA jistě použil i v pozici poslance ve Federálním shromáždění bývalého Československa. Rád jsem četl jeho parlamentní projevy, například ohledně zákona o ochraně přírody a krajiny, kdy již koncem roku 1991 při projednávání nové československé environmentální a ekologické legislativy prorocky říkal to, co se později na tomto poli skutečně stalo:

„Dámy a pánové, je mnoho iluzí, ve kterých žijeme. Jedna z nich je iluze, že ekologické zákonodárství může být jednoduché. Není tomu tak... To jsou ekoznámký, to jsou ombudsmani pro životní prostředí na ústřední i místní úrovni, to jsou referenda k otázkám životního prostředí místní i celostátní, je to široká mezinárodní spolupráce a z toho vyplývající značné nároky na financování. Ale je to především nejen zakotvené, ale i realizované právo na informace, je to stanovení emisních a imisních limitů nejen v liteře, ale i v realitě, a je to především ten tolikrát už zde zmiňovaný Environmental Impact Assessment. Bez toho se neobejdeme.“¹

Ostatně díky němu a jemu podobným lidem byla legislativa 90. let minulého století opravdu kvalitní: poměrně jasné a stručné zákony, srozumitelné i běžnému právníkovi. Samozřejmě, že od doby jejich vydání se nově otevřená československá a posléze česká společnost stala ještě komplikovanější a vyžaduje pestřejší právní úpravu leccěhos, nicméně pravdou zůstává – a Zdeněk Masopust ji ctil – „když mluvit či psát, tak věcně a jasně“.

Právní kultivovanost a styl, včetně brilantního a přesného myšlení, na něž Zdeněk Masopust pečlivě dbal a prosazoval je, jsou

---

¹ Stenozáznam ze schůze Sněmovny lidu Federálního shromáždění 3. 12. 1991.

dnes na úbytě. Příčin je jistě mnoho a jednou z nich je i úbytek či nedostatek osobností a rozbředávání právní úpravy do detailů, které se v čase velmi rychle mění, čímž stabilita a srozumitelnost práva trpí. To zaprvé. Zadruhé je zcela zřejmé, že ohledně právní úpravy bují právní normy především na poli exekutivy, což rovněž něco vypovídá o kultuře a podstatě společnosti. Má-li být stát a jeho normativní prostředky (právo) opravdu reálně funkční a nepředražená a ufinancovatelná organizace určená k zajištění a ochraně základních práv a svobod a základních funkcí státu (obrana, bezpečnost), musí být v gruntu užitečná a efektivní. Opačný trend, kdy stát zasahuje do téměř všech oblastí společenského života, není správný. Jednak proto, že posláním státu není řešit vždy a všechno za každou cenu, jednak proto, že na podstatě a základních funkcích státu není zjištěn či zjišťován společenský konsensus, který pouze volby neřeší a nevyřeší, natož výklad nevolených soudců Ústavního soudu.

Na margo extenzí státu (legislativy, exekutivy i justice) do společenských věcí, např. vkusu a veřejné mravnosti, lze poukázat u českého zákona o regulaci reklamy. Je znám případ, který není svou povahou ojedinělý, kdy úřady potrestaly značnou pokutou reklamní firmu (a soudy tuto sankci potvrdily) za spoře oděnou dívku na propagačních letáčích jen s odůvodněním, že se to přičí dobrým mravům dle kaučukové formule jmenovaného zákona.² Podle úřadů a soudů toto odhalení věcně nesouviselo s nabízenými službami (zastavárna), což je samo o sobě „v rozporu s dobrými mravy“.³

---

² § 2 odst. 3 zákona č. 40/1995 Sb., o regulaci reklamy: Reklama nesmí být v rozporu s dobrými mravy, zejména nesmí obsahovat jakoukoliv diskriminaci z důvodů rasy, pohlaví nebo národnosti nebo napadat náboženské nebo národnostní citění, ohrožovat obecně nepřijatelným způsobem mravnost, snižovat lidskou důstojnost, obsahovat prvky pornografie, násilí nebo prvky využívající motivu strachu. Reklama nesmí napadat politické přesvědčení.

³ Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 31. 3. 2021, sp. zn. 8 As 202/2019.

Kde však je formální zdroj dobrých mravů, které se neprojednávají, nepromulgují, soudy ani úřady je nijak ani nezjišťují a na něž se posudky nedělají? Tudiž se pravděpodobně rozhoduje podle mravního cítění rozhodující osoby, které může být personálně opravdu velmi různé. Dobré mravy jsou ovšem skupinově i společensky velmi vrstevnaté, mnohdy indiferentní či protichůdné.

Když už se připustí právní kauzy s právem hraniční a dotýkající se i osobních postojů či citů, tak by je měly alespoň rozhodovat složené senáty z jiných profesí než úřednických či soudních, a nikoliv výhradně profesionální úředníci či soudci zvláště proto, že zdroj použitých norem vkusu a mravnosti není jen v právu, právě pro větší objektivitu, podobně jako jsou v pracovních a trestních prvostupňových věcech senáty složené i ze soudců – laiků. Což je dobře a správně, aby právníký a technicistní úhel pohledu nepřevážil.

Opřít udělení 50 000 Kč pokuty o názor na spoře oděnou dívku, kdy na internetu je dostupné téměř všechno a leták je jen mrtvý papír, je právně podivné a vzhledem k volnému obsahu internetu paradoxní, a tedy právně nežádoucí. Z ekonomického hlediska pak to vše s přihlédnutím k tomu, kolik osob se na udělení pokuty podílelo: úředník krajského úřadu s aparátem krajského úřadu, úředník ministerstva průmyslu s aparátem ministerstva, 3členný senát soudu se soudním aparátem a 3členný senát nejvyššího správního soudu se svým soudním aparátem dané instance. A proč se takovýto neúčelný proces platí z daní?

A tak si lze metodou Zdeňka Masopusta položit jednoduchou a základní otázku: má stát regulovat a sankcionovat výšeč vztahů společenské morálky a vkusu, když není schopen zajistit jiné společensky důležitější a užitečnější funkce, jakou je například bezpečnost v dopravě? Odpověď je nasnadě. Regulace znamená regulovat, takže stát by měl pouze potlačovat společnosti škodlivé věci, k čemuž tímto celým procesem (počínaje vydáním

zákona s nedobrou formulací a konče uložením pokuty úřady a jejím potvrzením soudním verdiktem) opravdu nepřispěl. Není to vina zákona ani úředníků či soudců, ale společnosti, že připouští takové zákony a možnosti sankcí.

Cest k nápravě je mnoho, ale chybí-li vůle, jsou všechny formy a cesty ne-li zbytečné, tak aspoň marné. Radikální formy změn z toho nevybočují.

V dnešním komfortním prostředí dostatku už totiž nejsou masy revoluční, jako bývaly. I když v roce 1989 se české a slovenské masy celkově ekonomicky neměly špatně, přesto toho měly „tak nějak všeho dost“ a socialismus s jeho omezeními necestovat, nemluvit politicky nahlas, chodit povinně do práce (viz trestný čin příživnictví), nezvýšit si legálně příjem atd. byl už stejně tak nějak mimo prostor a čas. To věděl i ancien régime z let 1988 až 1989 a přes marné a nepřiliš úspěšné snahy o ekonomickou liberalizaci zkolaboval téměř sám. Žel s sebou do hrobu vzal i věci, které dnes adorujeme a které nový režim pod heslem svobody bezhlavě zlikvidoval nebo zasadil ránu téměř smrtelnou, počínaje kvalitou školství a zdravotnictví, nulovou tolerancí k drogám a kouření a vnitřní bezpečností konče.

Právo na odpor sice je zaručeno, ale v prostředí českých Švejků by se stěží aplikovalo. Ostatně kolega Michal Šejvl z katedry teorie práva na plzeňské fakultě mne kdysi upozornil, že v článku 23 Listiny základních práv a svobod⁴ je protimluv, protože i tento článek je zákonný prostředek, a tudíž právo na odpor není formálně aplikovatelné.

Říká se, že krize je šance. Volby mohou změnit ledacos, ale počáteční nadšení „nové krve“ vždy dříve či později opadne, jak

---

⁴Občané mají právo postavit se na odpor proti každému, kdo by odstraňoval demokratický řád lidských práv a základních svobod založený Listinou, jestliže činnost ústavních orgánů a účinné použití zákonných prostředků jsou znemožněny.

dosvědčuje euforie Občanského fóra let 1990–1991, renesance kapitalismu z pera ODS a pravicové ODA v letech 1992–1994 nebo akce „čisté ruce“ iniciované vítěznou ČSSD v roce 1998, počáteční „pohodička“ s Věcmi veřejnými či LIDEM 2010, naděje Ano 2013, 2017 atd. To všechno je – slovy hlavní záporné postavy z jedné české komedie parodující Divoký západ – „odbytou minulostí a diváky už pranic nezajímá zápletka prvního dějství“.

Takže vše se vrací ke stereotypu a k mohutnění byrokracie, k níž lze s jistou mírou nepřesného zobecnění přiřadit i vrcholný stupeň v podobě správního soudnictví, jejích procedur včetně neustálého bobtnání administrativní agendy a judikatury správních soudů.

Současný trend (nejméně v české kotlině) nevede k minimalizaci státu, ale právě opačně. Počáteční nadšení z jakékoliv změny v politické reprezentaci nemůžeme sdílet, protože k rušení přebujelé legislativy, mnohdy šité horkou jehlou a neodborníky či dle politických zadání bez domyšlení, nedojde ani náhodou. Docent František Cvrček by jistě poskytl statistiku legislativy a judikatury toto potvrzující. Vezmeme základní předpisy a novelizace; občanský zákoník z roku 2012: od vydání 7 novelizací, zákon o obchodních korporacích z roku 2012: od vydání 3 novelizace, přestupkový zákon z roku 2016: 6 novelizací. O navyšování počtu nových úřadů, agend a počtu úředníků nemá ani smysl dále hovořit.

Docent Pithart říká, že demokracie je upovídáná, namáhavá, těžkopádná, ale jinak to prostě u ní nejde. Proto je lhostejné, zda v exekutivě, justici nebo legislativě budou odborníci, volení, či jmenovaní. Podstata je, aby politické obsahy práva formulovaly osobnosti s jasnými názory a hodnotami a kultivovaným právním myšlením. To pro začátek stačí.

Zkrátka a jednoduše: lidé formátu Zdeňka Masopusta dnes chybí.